

Referanser: KR sak 15/14

Saksdokumenter:

KR 34.1/14 Høringsnotat med oversendelsesbrev av 25.mars

KR 34.2/14 Brev fra Kulturdepartementet 30.mai 2014 til Stavanger kirkelige fellesråd.

Prinsipper for kirkebygg

Sammendrag

Med dette legges det fram for Kirkerådet den del av kirkebyggøringen som omhandler prinsippene for kirkebygg. Høringen gir viktige synspunkt til Kirkerådets tenkning og strategi for kirkebygg.

Bakgrunnen for saken er Kirkerådets *Høring om kirkebygg*, som ble behandlet som sak 11.-12. mars 2014 og vedtatt sendt på høring (KR sak 15/14). I kapittel 1 - 8 i dette høringsbrevet ble det presentert noen teologiske, historiske og kirkerettslige perspektiver på kirkebygg som høringsinstansene kunne ta stilling til. Det er disse kapitlene dette saksdokumentet omhandler.

I tillegg inneholdt høringsbrevet tre forslag til reviderte regelverk for kirkebygg (kapittel 9-11). Disse er det gjort rede for i saksdokumentene til:

KR sak 35/14 Regler for bruk av kirkens klokker,

KR sak 49/14 Regler for bruk av kirkene,

KR sak 50/14 Regler om liturgisk inventar og utstyr.

Kirkebyggdokumentet ble sendt på høring 25. mars og hadde høringsfrist 16. juni. Alle menighetsråd og fellesråd ble invitert til å gi hørings svar, helt eller delvis, eller å bruke spørsmålene om kirkebygg til samtale i menigheten. Hovedspørsmålene hadde ulik karakter; det var både generelle, konkrete og noen direkte spørsmål om enkeltheter i regelverkene. Det ble opplyst om at Kirkerådet tok sikte på å fremme saken for Kirkemøtet 2015.

I høringsbrevet ble følgende to grunner til at Kirkerådet ønsket å sende saken på høring, omtalt:

1. Kirkemøtet har siden 1990 hatt myndighet til å vedta regler og retningslinjer for kirkebygg. Nå er det behov for å ajourføre disse regelverkene på bakgrunn av de kirkelige reformene som er vedtatt siden 1990, og den senere utvikling i bruken av kirker.

2. Etter at rådgivningsansvaret for kirkebygg ble overført fra departementet til Kirkerådet, er Kirkerådet blitt stadig sterkere involvert i arbeidet med godkjenning av nye kirker og i rådgivning om ombygging av kirker mm. Godkjenningsmyndigheten for kirkebygg ligger fortsatt i departementet, og er forankret i gjeldende kirkelov. Imidlertid tillegges Kirkerådets innstilling stor vekt i departementets forvaltning av disse sakene, noe som også har sammenheng med pågående endringer i Kirkeordningen.

I høringsbrevet fremgikk det at synspunkt som høringsinstansene gir på de mer prinsipielle spørsmålene i kapittel 1-8 «kan få betydning for Kirkerådets videre arbeid med kirkebyggsaker og et fremtidig arbeid med endringer i kirkeloven og annet regelverk for kirkebygg».

Kirkerådet har mottatt svar fra i alt 177 høringsinstanser. Disse er fordelt slik:

77 menighetsråd/sokneråd

66 fellesråd

11 bispedømmeråd og 8 biskoper i felles uttalelse med bispedømmerådet

4 fakulteter og høgskoler: Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo (TF), Det praktisk-teologiske seminar (PTS), Det teologiske Menighetsfakultet (MF) og Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN)

11 andre organisasjoner mm: KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, Kirkeansatte i Delta, Sør-Hålogaland kirkevergelag, Den norske kirkes presteforening (PF), Fagforbundet teOLOgene, Fagforbundet – Seksjon Kirke, kultur og oppvekst, Musikernes fellesorganisasjon (MFO), Arne E. Sæther, Møre & Romsdal kunstsenter (MRK), Nordnorsk kunstnersenter (NKS) og Riksantikvaren.

Det høye antallet hørings svar er i seg selv gledelig og viktig med tanke på den videre behandling av saken. Mange høringsinstanser uttrykker også stor tilfredshet og glede over at man ble gitt mulighet til refleksjon over kirkebyggets betydning, og i særdeleshet sin egen kirke. Noen av hørings svarene gir på en kortfattet måte svar og tilslutning til de synspunkt som er lagt fram i høringsbrevet. Andre gir mer omfattende kommentarer som bekrefter, supplerer og korrigerer synspunktene i høringsbrevet. *Borg biskop og bispedømmeråd* ba som eneste instans om at høringsfristen burde utsettes og saken først behandles i Kirkemøtet i 2016. Dette ble begrunnet med at saken har så stor prinsipiell betydning for kirken og at en burde ha bedre tid til samtaler på alle nivåer i kirken.

Oppslutningen om høringen, og tilslutningen til de teologiske og kirkelige prinsippene for kirkebygg som fremmes i høringsbrevet, gir imidlertid god grunn til å kunne fremme saken for Kirkemøtet 2015. Hørings spørsmålene som tematiseres i dette saksdokumentet er hørings spørsmålene i kapittel 1 – 8, som omfatter *hoveddel I*:

Teologiske og historiske perspektiver på kirkebygg, og hoveddel II. Kirkerettslige perspektiver på kirkebygg.

Her følger et kortfattet sammendrag av svarene til de viktigste høringssspørsmålene i kapittel 1 – 8:

Til høringssspørsmål 1: «Er dere enige i de to svarene som gis på spørsmålet om hvorfor kirken trenger kirker?»

Høringsinstansene gir positiv tilslutning til høringsbrevets forslag til svar, som var:

- 1) Kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen er et fellesskap som jevnlig kommer sammen for å feire gudstjeneste og på ulike måter bli styrket i sin kristne tro og tjeneste for andre. Det er ikke tilstrekkelig med seremonirom til riter ved livsoverganger.
- 2) Kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen vil være inviterende og offentlig tilgjengelig for alle som søker kirkerommet i ulike livssituasjoner. Kirkebygget gir god mulighet for mange til å bli kjent med kristen tro og tilbedelse.

Ingen er uenig i disse to svarene, og flere fremhever «det lokale gudstjenestelivet som kirkebyggets primære bruk» o.l. Mange presiserer at kirkebygget har betydning også langt utover den gudstjenestefeirende menighet som «eit viktig signalbygg», «som kulturminne», «som landemerke» og for «identitet, stedstilhørighet», og mener at dette perspektivet gjerne kunne vært mer utdypet i høringsbrevet. Flere beklager at kirkebygget i for liten grad er «inviterende og offentlig tilgjengelig», men at «det er vanskelig å holde kirkene mer åpne for f.eks. bønn og lystenning pga bemanning/økonomi».

Til høringssspørsmål 2: «Hva mener dere om de seks bestemmelsene om hva som kan være et økumenisk-luthersk kirkerom?»

Også her er det bred tilslutning til høringsbrevets forslag til svar. Noen stiller spørsmål til formuleringen «økumenisk-luthersk» og ønsker dette definert nærmere, mens andre finner uttrykket sakssvarende og passer på de kirkerom man er hjemme i. Enkelte etterlyser «den akustiske utforming av rommet» og rommet «som annerledesrom».

Til kapittel 3 (Innledning til kirkerettslige perspektiver for kirkebyggene) var det fra Kirkerådets side ikke lagt inn noe høringssspørsmål, da kapitlet utdyper den lovtolkning som er lagt til grunn for høringen. Den lovtolkning som ble beskrevet i dette kapitlet ble utformet i dialog med departementet. Her har imidlertid en rekke fellestråd og KA innvendinger til den lovtolkning som Kirkerådet har lagt til grunn for høringen. Til dette vises det til kapittel 3 i saksorienteringen som er vedlagt saken.

Til høringssspørsmål 4 a og b: «Bør en bruke ordet «vigsling/vigslet» kun om kirkebygg og ikke om lokale til kirkelig bruk? Bør ordet «velsignelse/velsignet» brukes om lokale til kirkelig bruk?»

De fleste høringsinstansene svarer ja på høringssspørsmålene og ønsker å fremheve den juridiske forskjellen mellom kirkebygg (permanente kirker) og lokaler til kirkelig

bruk (som kun er kirker når de brukes til dette). Noen peker imidlertid på at «velsignelse» er en handling som gjentas, og ikke passer til noe som er tenkt som en engangshandling. For å få fram en begrepsmessig forskjell foreslås det å bruke ordet «innvie» om lokaler til kirkelig bruk. Det vises til nærmere begrunnelse for dette i den vedlagte saksorienteringen (jf. også saksorienteringen til KR sak 50/14, paragraf 24).

Til høringsspørsmål 5 b og c: «Bør det gis mulighet til å leie ut kirkerommet til andre seremonier enn kristne? Bør det gis mulighet til å ha et livssynsnøytralt/livssynsåpent rom som en del av kirkerommet i en vigslet kirke?»

Det gis en nesten enstemmig tilslutning til Kirkerådets innstilling. Høringsinstansene ønsker ikke at kirkerommet skal leies ut til andre enn kristne. *Kirkerådet* slutter seg til dette, jf. Regler for bruk av kirkene. Høringsinstansene ønsker heller ikke at et livssynsnøytralt/ livssynsåpent rom skal være en del av kirkerommet i en vigslet kirke. *Kirkerådet* er enig i dette.

Til høringsspørsmål 6 a, b og c: «Bør det fortsatt være krav om at kirker skal være selvstendige bygg? Bør kirkelovens krav om at soknet eier bygget fortsatt gjelde? Bør kirke være sambygg bare når det allerede finnes et selvstendig kirkebygg i soknet?»

Høringen viser en nesten enstemmig tilslutning til prinsippet om at kirker skal være selvstendige bygg og alle forutsetter at soknet må eie bygget. Det er samtidig bred tilslutning til at det bør åpnes for muligheten av å ha en kirke nummer to i et sambygg, slik *Kirkerådet* tidligere har åpnet for (jf. KR sak 28/11), og fortsatt støtter.

Til høringsspørsmål 7: «Bør kirkebygget utvikling i større grad skje ved bygging av flere mindre kirker eller kirkerom i sambrukshus/flerbrukshus som ikke trenger oppfylle kirkelovens krav om eierskap og størrelse?»

Her er det litt ulike meninger, men mange peker på at den viktigste oppgaven for kirken er å være til stede. Noen ganger skjer det ved bygging av flere mindre kirker eller lokaler i nærmiljøene. Det er imidlertid bred enighet om at kirken må eie disse. *Kirkerådet* støtter dette prinsippet om eierskap.

Til høringsspørsmål 8 a: «I hvilke typetilfeller og i hvilken grad bør lov og regelverk gi mulighet til utleie av kirken – altså til andre formål og på lengre basis enn det som det er adgang til etter dagens Regler for bruk av kirkene?»

Alle høringsinstansene som uttaler seg om dette er enig i at det bør gis mulighet til langtidsutleie av kirker i et fremtidig regelverk. *Kirkerådet* slutter seg til dette.

Til høringsspørsmål 8 b: «Bør vedtak om utleie undergis en godkjenningsordning? Hvilket organ bør i så fall være godkjenningsinstans?»

Høringsinstansene er enige i at det bør være en godkjenningsordning. Mange peker på biskopen, som forordner gudstjenester i kirkene. *Kirkerådet* kommer tilbake til saken når ny kirkeordning er avklart.

Til høringsspørsmål 8 c: «Hvilke organ bør være godkjenningsinstans for vedtak om nedleggelse eller avhending av kirker?»

De fleste mener at myndigheten bør ligge så høyt som mulig og være identisk med

den myndighet som godkjenner nye kirker. Kirkerådet bør da være godkjenningssinstans. Enkelte instanser mener at biskopen/bispedømmerådet kan være godkjenningssinstans. *Kirkerådet* kommer tilbake til saken når ny kirkeordning er avklart.

Til høringsspørsmål 8 d: «Er de foreslåtte vurderingstemaer knyttet til prosessen i forkant av et vedtak om nedleggelse og avhending tilstrekkelig? Er det andre viktige hensyn som bør vurderes før vedtak kan treffes?»

Høringssvarene viser bred enighet om at høringsforslagets sju vurderingstemaer er tilstrekkelige for en god prosess før eventuell nedleggelse og avhending av en kirke. *Kirkerådet* anbefaler disse.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet finner at høringen gir et godt grunnlag for Kirkerådets arbeid med kirkebyggsaker og for prinsippene som bør ligge til grunn i et fremtidig regelverk for kirkebygg.
2. Kirkerådet slutter seg til hovedkonklusjonene som fremkommer i høringssammendraget:
 - a. Om hvorfor kirken trenger kirker.
 - b. Om kjennetegnene på et økumenisk-luthersk kirkerom.
 - c. Om å bruke terminologien «å *vigsle* kirker og *innvie* lokaler til kirkelig bruk».
 - d. Om kirkebygg og livsynsnøytralitet.
 - e. Om at kirker bør være selvstendige bygg, med mulighet til at kirke nr 2 i soknet kan være del av et annet bygg, når det eies av soknet.
 - f. Om en fremtidig mulighet til langtidsutleie av kirker etter en vedtatt godkjennings- ordning - og om høringens vurderingstemaer ved en eventuell nedleggelse eller avhending av kirkebygg.
3. Saken oversendes Bispemøtet for læremessig uttalelse.

Saksorientering

Bakgrunn

Det gis med dette et sammendrag av høringen til kapittel 1-8 i Kirkerådssaken *Høring om kirkebygg*. Høringsbrevet ble sendt ut 25. mars 2015 med høringsfrist 16. juni. 177 høringsinstanser har avgitt hørings svar.

Mange av høringsinstansene uttrykker glede over å få denne saken på høring:

Kongsvinger kirkelige fellesråd og Engehaugen menighetsråd (Gjøvik) setter pris på å få spørsmål av prinsipiell karakter:

Vi ser positivt på at det legges opp til en bred drøfting av hvilken rolle kirkebygget har og at dette settes inn i en teologiske og historisk sammenheng. Det er også viktig at spørsmål av prinsipiell karakter på dette området blir tatt opp til grundig vurdering.

Bjerkreim sokneråd støtter den teologiske og historiske refleksjonen:

Det er positivt med ein teologisk og historisk refleksjon om forståinga og betydninga av kyrkjebygg. Høringsdokumentet er eit bidrag til ei meir grunnleggjande forståing og evt. drøfting av kyrkjebygget si rolle. Det er nyttig og lærerik lesning.

Borg biskop og bispedømmeråd ba som eneste høringsinstans om utsettelse av kirkemøtebehandlingen:

Vi ber Kirkerådet om at høringsfristen utsettes, og at Kirkerådet legger opp til at saken først behandles på Kirkemøtet i 2016. Det begrunnes med at saken har så stor prinsipiell betydning [...] I samtalen med kirkevergelaget og i bispedømmerådsmøtet ble det understreket at denne saken er av så stor prinsipiell betydning for kirken, både sentralt, regionalt og lokalt at man ikke bør forhaste kirkemøtebehandlingen på bekostning av en grundig forankring og bedre tid til samtaler på alle nivåer i kirken.

Kirkerådet vedtok i mars at høringen skulle sendes ut med tanke på kirkemøtebehandling i 2015. De mange og grundige hørings svarene som er kommet inn gir også en god forankring for Kirkerådets videre arbeid med kirkebygg.

Nidaros bispedømmeråd innleder hørings svaret med en generell del hvor de påpeker

Behovet for å balansere mellom overordnede bestemmelser og den fleksibilitet som må kunne utøves lokalt... Dersom detaljgraden blir for stor kan den virke hemmende på tjenlig lokal tilrettelegging og utvikling. Lokalkunnskap, lokaldemokrati og effektivitet er viktige begreper vi ønsker å bygge opp under. Hvilket nivå i kirken som tillegges forvaltningsmyndighet er derfor også et viktig spørsmål. Her er vårt innsteg at myndighet alltid bør legges til et så "lavt" nivå som forsvarlig.

I det følgende gjennomgås svarene til de enkelte hovedspørsmålene i høringen.

Del I Teologiske og historiske perspektiver:

Til høringsspørsmål 1: «Hvorfor trenger kirken kirker?»

A. «Hva betyr deres kirkebygg for lokalbefolkningen?»

Svarene bekrefter den store betydning kirkebygget har for lokalsamfunnet. Her følger noen typiske eksempler:

Feiring menighetsråd mener at kirkebygget har en sentral plass i bygda:

Vårt kirkebygg utgjør mye, ikke bare i forbindelse med kristelig tro, men også som bygg i vår bygd. Det er en del av kulturen i bygda, og for mange er den viktig. I mange tilfeller jobber kirken på tvers med andre kulturelle innslag, slik at vi får noe til felles.

Sogndal og Leikanger kyrkelege fellestråd fremhever at

Kyrkja som bygg er eit viktig signalbygg, og i seg sjølv kyrkjelydsbyggande.

Løten kirkelige fellestråd savner en utdyping av kirken som kulturminne:

I tillegg er det grunn til å understreke betydningen kirken har som kulturminne. Kirkebygningene har også en videre betydning enn det hellige rom. Kirken har verdi som samlingssted og landemerke. Det er et symbol i samfunnet som har betydning for identitet og tilhørighet utover det religiøse. Det kommer til uttrykk ved for eksempel ulykker og store begivenheter.

Sola kirkelige fellestråd synes høringsdokumentet sier lite om kirken som «folkets bygg»:

Høringsdokumentet gir lite perspektiv på at det lokale kirkebygget er et "folkets bygg", dvs. den betydningen det har for mange mennesker langt ut over kirkens aktive medlemmer. Kirkebygget og – rommet har en betydning for folkets identitet, historie, kultur og tilhørighet langt ut over en snever definisjon av kirken som trossamfunn. Det er viktig å vektlegge disse perspektivene, fordi en svekkelse av dette fort kan svekke grunnlaget for bruk av offentlige midler til kirkebyggets drift og vedlikehold.

Det teologiske fakultet innvender at

Notatet framstår som et litt «trangt» utkast, knyttet primært til hvem som har bestemmelsesretten over kirkebyggene, og hvilke organer som i intern rangering skal treffe vedtak om aktuelle saker som berører kirkebygg. Dette er både nødvendig og bidrar, om klarhet oppnås, til å forebygge interne konflikter mellom ulike nivåer i kirkelig forvaltning. Samtidig er kirkebyggene i Norge og i resten av kristenheten jo til dels monumentale erindringssteder, som svært mange mennesker er knyttet til, langt ut over

kretsen av dem som kjenner primær tilhørighet til lokalekirken. Også dette perspektivet vil være tjenlig å føye inn i det fortsatte arbeidet.

B. «Er dere enige i de to svarene som gis på spørsmålet om hvorfor kirken trenger kirker?»:

1. Kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen er et fellesskap som jevnlig kommer sammen for å feire gudstjeneste og på ulike måter bli styrket i sin kristne tro og tjeneste for andre. Det er ikke tilstrekkelig med seremonirom til riter ved livsoverganger.
2. Kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen vil være inviterende og offentlig tilgjengelig for alle som søker kirkerommet i ulike livssituasjoner. Kirkebygget gir god mulighet for mange til å bli kjent med kristen tro og tilbedelse.

Høringsinstansene slutter seg til dette, men noen trekker fram forhold man ønsker å utvide perspektivet med:

Sandviken menighetsråd:

Kirkebygget er et visuelt uttrykk for Guds nærvær i lokalsamfunnet, og av stor betydning i en tid hvor det stilles spørsmål ved den kristne tros tilstedeværelse på mange av samfunnets fellesarenaer. Vi setter pris på at Kirkerådet legger stor vekt på kirkebyggets sakrale dimensjon, og på det lokale gudstjenestelivet som kirkebyggets primære bruk, den beste måten å ivareta kirkebygget i framtida er å legge godt til rette for at den lokale menigheten ved menighetsrådet har innflytelse over og engasjement for sin kirke.

Oslo kirkelige fellesråd savner en bredere drøfting av kirkebyggenes betydning, hvor byggene ses i lys av fortid og nåtid, med refleksjon av byggenes betydning i framtid.

Kirkebyggene har ikke bare en funksjon og betydning for medlemmene i Dnk. De har en betydning for identitet, stedstilhørighet, rituelle møtested og er symbolbygg som de fleste i lokalsamfunnet kan identifisere seg med.

Oslo kirkelige fellesråd peker videre på at Den norske kirke har i overkant av 1600 kirkebygg, hvorav i underkant av 1000 kirker enten er fredet eller er gitt status som verneverdig av Riksantikvaren. I Oslo har Kirkelig fellesråd i Oslo ansvar for ca. 60 kirkebygg, hvorav i underkant av 30 har vemestatus.

Disse byggene er det sentrale stedet for Dnks virksomhet. Kirkebyggene er samtidig noen av Norges viktigste kulturminner og samling av kunst, håndverk og bygningshistorie. De har en betydning som går langt ut over kirkens egen medlemsmasse. Som det framgår ovenfor står det i kulturmelding 2014 (NOU 2013:4) at "kirkebyggene er sentrale kulturarvbærende arenaer som utvalget regner som en del av den kulturelle grunnmuren".

Dessuten savner fellesrådet en refleksjon rundt hvilken betydning kirkebyggene har og skal ha i et folkekirkeperspektiv.

C. «Hvordan mener dere disse to hensynene er ivaretatt i deres lokale kirkebygg?»(jf. punkt b ovenfor).

Høringsinstansene understreker viktigheten av at kirken i sitt vesen er åpen og tilgjengelig. Flere beklager at det er vanskelig å holde kirkene mer åpne, for eksempel til bønn og lystenning, pga bemanning/økonomi.

Hamar biskop viser til pilegrimstradisjonen som har åpnet kirkebygget for mange:

Vår tids pilegrimstradisjon har bidradd til å åpne kirkebygget for det enkelte menneskets bruk av kirken til refleksjon og trøst – med lystenning som et viktig element og lysgloben som nødvendig inventar. Det er også et argument med hensyn til lokalisering av kirker/kirkerom, samtidig som det signaliserer behov for nok ressurser til at kirkedøren kan holdes åpen.

Nordnorsk kunstnersenter understreker åpenheten slik:

Erfaringen gjort ved 22. juli viser at kirken må være et mer åpent sted for alle mennesker, og at dørene må være åpne også for at folk skal kunne komme inn i kirken for å kunne sitte i egne tanker for å lette sin sorg eller annet personlig sjelearbeid.

Svært mange nevner kirken som det eneste kulturelle bygget i bygda, og understreker kirkens betydning som kulturbærer.

Stavanger biskop og bispedømmeråd sier at kirkene ofte er signalbygg som er en påminning om et nærvær av noe som er større enn en selv. De påpeker at uten kirkebygget anonymiseres vi ytterligere og risikerer en enda mindre gudstjenestekjerne enn i dag.

Når vi bygger, så uttrykker vi oss. Et rom kan aldri være nøytralt. .. kirken ser på helheten – på hele livsløpet. Med kropp, sjel og ånd er vi sammen med andre samlet i et rom hvor vi feirer gudstjeneste. Liturgien og rommet skal støtte møtet med Gud, med hverandre og med oss selv. I gudstjenesten skal vi være tilstede i en helhet. Det skiller denne begivenheten fra andre typer møter. ...gudstjenesten skal gjøre troen synlig. En levende gudstjeneste er en jublende forgård til paradiset.

Nidaros bispedømmeråd reiser problemstillingen om kirkebygget i forhold til det å bygge menighet:

Vi må også tørre å spørre om det enkelte kirkebygg i praksis egner seg til å "bygge menighet". Med det er vi raskt over i spørsmålet om nedlegging og fornyelse av kirkene våre, jvf. senere spørsmål. Og hva dersom kirkebygget tar så mange krefter/ressurser/energi at kraften til "å bygge menighet" blir oppspist, hva da? Trenger kirken denne kirken?

Rælingen menighetsråd skriver:

Som tradisjonell langskipskirke legger Rælingen kirke i noen grad mindre til rette for fellesskapssiden, ut over selve gudstjenestefellesskapet. Til dette har vi fått Menighetshuset (2004) i kirkens umiddelbare nærhet.

Offentlighetssiden er godt ivaretatt, kirken er synlig og tilgjengelig og sentral plassert.

Konklusjon til kapittel 1: Høringsinstansene understreker at kirkebygget har mye å si for alle i bygd og by. Det er stor enighet om at kirken trenger kirkene fordi den i sitt vesen er et fellesskap som jevnlig kommer sammen for å feire gudstjeneste og på ulike måter bli styrket i sin kristne tro og tjeneste for andre. Det er ikke tilstrekkelig med seremonirom til riter ved livsoverganger.

Det er også enighet om at kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen vil være inviterende og offentlig tilgjengelig for alle som søker kirkerommet i ulike livssituasjoner. Kirkebygget gir god mulighet for mange til å bli kjent med kristen tro og tilbedelse. Høringsinstansene fremhever særlig at kirkebygget har stor betydning for mange som ikke oppsøker kirken jevnlig. Kirkebygget har i seg selv en kirkens brobyggerfunksjon på grunn av sin tydelighet som et kulturbærende og identitetsgivende bygg i lokalsamfunnet. Menighetene etterlyser muligheter og økonomiske midler til å holde kirkene mer åpne utover gudstjenestetid.

Høringssspørsmål 2: Hva er et økumenisk – luthersk kirkerom?

I høringsbrevet ble det gitt et forslag til seks kjennetegn på hva som karakteriserer et økumenisk-luthersk kirkerom. Disse var formulert slik:

- 1) Det er et kirkerom som synliggjør at menigheten samles for Guds ansikt om Ord og sakrament. Konkret inneholder det et permanent alter som det sentrale fokus i rommet. Framme i rommet står også en døpefont, og en prekestol og/eller lesepult, som synliggjør et Ordets sted. Kirken kan utformes som langkirke eller som sentralkirke.
- 2) Det er et kirkerom hvor det er lagt til rette for menighetens aktive medvirkning i gudstjenesten i form av sang i liturgiske ledd og salmer, bønner og fremsigelse av trosbekjennelse og felles feiring av nattverd. Kirkebenker/stoler, orgel, plass for kor og andre instrumenter, god akustikk og god fysisk tilgjengelighet skal bidra til dette.
- 3) Det er et kirkerom hvor menigheten tydelig kan høre skriftlesninger, forkynnelse og bønner.
- 4) Det er et kirkerom hvor synlige bilder, utsmykning og symboler kan gi hjelp til fordypning i budskapet, til meditasjon og bønn.
- 5) Det er et kirkerom som kan skape en god forbindelse mellom gudstjenestelivet og menighetens diakonale, pedagogiske og kulturelle arbeid.
- 6) Det er et kirkerom som er allment tilgjengelig og inviterende til enhver som oppsøker det i ulike livssituasjoner.

Ut fra disse kjennetegnene ble det stilt følgende høringsspørsmål:

) «Hva i dette avsnittet opplever dere som særlig relevant i forhold til det/de

kirkebygg dere kjenner og går til gudstjeneste i?»

Her kjente så å si alle seg hjemme og anvendte kjennetegnene på egne kirker.

b) «Hva mener dere om de seks bestemmelsene om hva som kan være et økumenisk-luthersk kirkerom?»

De fleste støtter disse punktene selv om en del stiller spørsmål ved formuleringen luthersk- økumenisk, hvorfor dette trekkes frem.

Fjell sokneråd svarer:

Kirkebyggets funksjon i et samfunn skulle være å uttrykke kirkens budskap og teologiske symbolspråk, på en måte som ivaretar tradisjon, stedegenhet, mangfold og universalitet.

Møre bispedømmeråd slutter seg til de seks prinsippene:

Vi kan slutte oss til dei seks tesene om kva eit økumenisk- luthersk kyrkjerom skal vere. Alteret (solus Christos) preikestolen (sola Scriptura) og døypefonten (sola Fide) må ha gjennomtenkt plassering og funksjon.

Nord-Hålogaland bispedømmeråd fremhever at kirkerommet primært er et liturgisk rom, og at kirkerommets funksjonalitet ikke må gå ut over rommets primæroppdrag.

Presteforeningen mener at

Det er punkt 1 og 2 som er de grunnleggende bestemmelsene for et økumenisk – luthersk kirkerom. Punkt 3 omhandler de akustiske forutsetningene for 1 og 2, mens punkt 4 framhever de visuelle forutsetningene for 1 og 2. Punkt 5 gir ingen konkrete holdepunkter for utforming av kirkerommet utover det som allerede er nevnt i 1 og 2 og er derfor overflødig. Det samme gjelder punkt 6 med mulig unntak for kirkens beliggenhet.

Nidaros bispedømmeråd oppfatter at beskrivelsen av det økumenisk-lutherske kirkerom er tatt med fordi vi er en luthersk kirke i en økumenisk sammenheng.

Det lutherske kommer til uttrykk ved bl.a. døpefont, prekestol og alterring. Som majoritetskirke bør vi dessuten etterstrebe at våre kirkerom er utformet slik at kirkerommet også kan brukes av andre kirkesamfunn. ”Det påhviler oss en økumenisk forpliktelse å leie ut kirkene til andre kirkesamfunn (...) Vi oppfatter ”bestemmelsene” mer som en rettesnor for hvordan et økumenisk-luthersk kirkerom er å forstå og bør fremstå.”

c) «Gi gjerne andre kommentarer til det som er beskrevet i kapittel 2, og hva som burde vært mer utdypet».

Det teologiske Menighetsfakultet skriver:

Kapittel 2 gir en god oversikt over ulike typer kirkerom og de begrunnelser av

liturgisk-arkitektonisk art som ligger bak og har preget kirkebygging i vår kirke siden reformasjonen.

Nittedal kirkelige fellesråd vil supplere de seks kjennetegnene:

Vi anser formuleringen for luthersk-økumenisk kirkerom som for snever og foreslår å supplere teksten: 2) Det er et kirkerom hvor det er lagt til rette for menighetens aktive medvirkning i gudstjeneste, eksempelvis i liturgiske ledd og salmer, bønner og fremsigelse av trosbekjennelse og felles feiring av nattverd, trosopplæringstiltak, kulturelle og kunstneriske innslag. Kirkebenker/stoler, orgel, plass til kor og andre instrumenter, god akustikk og god fysisk tilgjengelighet skal bidra til dette. 3) Et kirkerom hvor menigheten kan se og høre. (...) 6) Et kirkerom som har en universell utforming.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd fremhever akustikken i kirkerommet:

Det er viktig å vektlegge den akustiske utformingen av rommet. Sangen er menighetens viktigste bidrag i sin tilbedelse. Ny norsk standard for akustikk bør legges til grunn ved planlegging eller ombygging av kirker.

Musikernes fellesorganisasjon betoner kirken som ”annerledesrom” og mener dette burde vært kommet bedre frem. De peker på rommets arkitektoniske, estetiske og akustiske kvaliteter som det som tydeligst skaper et ”annerledesrom”. De mener den nylig vedtatte Norsk standard for akustikk bør legges til grunn når nye kirker bygges eller det skal gjøres endringer i eldre kirker.

Sirdal sokneråd legger vekt på det å kunne se godt:

Det er viktig å høre, ja. Men det er og viktig å kunne sjå godt. Det handlar om å legge til rette slik at alle kan ta del i gudstjenesten (til dømes ved å nytte prosjektor til liturgi og salmer)

Biri menighetsråd spør om Ord og sakrament er i balanse i kirkerommet:

Terskelen for å ta imot nattverden er betydelig lavere enn bare for 3 ti-år siden. Når vi så tar med at preken som oftest holdes ved lesepulten, kan vi stille spørsmålet om det i vår tid er en likestilling mellom forkynnelsen/Ordet og sakramentsforvaltningen/nattverden.

Kongsvinger kirkelige fellesråd mener at det trengs mer opplysning om kirkerommet:

Visualisering av teologiske symboler/uttrykk er viktig samtidig som vi ser at det kan være en motsetning mellom den teologiske oppfatning/fortolkning av symbolbruken og folks alminnelige oppfatning. Her trengs det opplysning.

Birkenes kirkelig fellesråd legger til kirkebyggets betydning for asylinstituttet og for andre som oppsøker kirken i ulike situasjoner.

Stavanger biskop og bispedømmeråd understreker behovet for at prinsippet med liturgien som byggherre må beholdes, «slik at den enkelte kan vende seg til Gud med hjerte, munn og hender.»

Konklusjon til kapittel 2: Høringsinstansene slutter seg til kjennetegnene på et økumenisk-luthersk kirkerom. Noen stiller spørsmål til termen, men konstaterer at den passer på de kirkerom man er hjemme i. Det legges dessuten vekt på at både å kunne se og høre i kirkerommet.

Del II kirkerettslige perspektiver på kirkebygg

3. Innledningen til kirkerettslige perspektiver for kirkebyggene

A. Innledning – ingen lovreform nå – bebudet høring som også omfatter soknets organer

I høringsbrevet var det ikke lagt inn noe høringsspørsmål til kapittel 3, da kapitlet utdyper den lovtolkning som er lagt til grunn for høringen. En rekke høringsinstanser har kritisert mangelen på høringsspørsmål til dette kapitlet, og er også kritiske til den lovtolkning som er lagt til grunn, ikke minst i spørsmålet om forholdet mellom menighetsrådets og fellestrådets myndighet og rolle.

Grunnen til at høringen ikke la opp til spørsmål i kapittel 3 var at Kirkerådet ikke mente *denne høringssaken var den rette* til å ta opp til debatt hvordan myndighetsfordelingen i den lokale kirken skal bli på lengre sikt. For tiden er det ingen lovsak om dette spørsmålet under forberedelse i departementet. I den store lovreformen – omtalt som forvaltningsreformen – som departementet har jobbet med siden Kirkemøtet i sak KM 5/13 ba om at det etableres et nasjonalt rettssubjekt for Den norske kirke, jf. høringsnotatet av 2. september i år: *Staten og Den norske kirke – et tydelig skille*, har det aldri vært på tale at forholdet mellom soknets organer skulle bli et tema.

Dersom en fremtidig *lovregulering* av Den norske kirke åpner for at Kirkemøtet kan endre dagens myndighetsfordeling mellom soknets organer som ledd i den *kirkeordningen Kirkemøtet skal vedta*, blir det viktig å vurdere om dagens rettstilstand bør endres. Det vil da forutsette endringer av Kirkeloven på dette punkt.

For å være forberedt på en ny rettslig situasjon med mer myndighet til Kirkemøtet til å vedta kirkens ordninger, jobber Kirkerådet med en egen sak – som etter planen sendes på høring vinteren 2015 – der også lokalkirkens organisering hører til hovedtemaene. Denne kommende høringssaken er kalt *Grunnleggende veivalg*, og er et svar på Kirkemøtets vedtak i nevnte sak KM 5/13, jf. der pkt. 4.

Dette betyr at det senere blir god anledning til å gi uttrykk for hvordan også den lokale kirke bør organiseres. For at det skal bli en konstruktiv refleksjon, er det *viktig å vite hva som er dagens rettstilstand*. I vedlegget skrev Kirkerådet

Kirkerådet ser ikke bort fra at det på lengre sikt – når blant annet myndighetsrelasjonene i lokalkirken skal evalueres – kan bli aktuelt med endringer av arbeidsdelingen mellom menighetsråd og kirkelig fellestråd. Men som *bakgrunnsforståelse* for denne høringen er det dagens lovverk som må legges til grunn. Siden det har vist seg å være delte oppfatninger om kompetanseforholdene vedrørende kirkene, skal Kirkerådet i dette vedlegget

knytte noen korte merknader til spørsmålet, der Kirkerådet gir uttrykk for sin lovforståelse.

Høringen om kirkebygg har i større grad enn på forhånd antatt synliggjort at ikke alle deler den lovforståelse som Kirkerådet presenterer i kapittel 3. Enkelte høringsinstanser mener Kirkerådet har presentert en ny rettsforståelse. Kirkerådet hadde i høringen ikke til hensikt å gi uttrykk for noen ny rettslig forståelse – de kilder Kirkerådet viser til, skulle tydelig nok vise dette. Herunder ga Kirkerådet bare uttrykk for noe rådet kunne forvente at departementet ville være enig i. Departementet har således ved brev av 30. mai 2014 til Stavanger kirkelige fellesråd, kommet med noen avklaringer som svar på et brev fra dette fellesrådet, utløst av høringen.

Som kjent er det departementet som «avgjør i tvilstilfelle hvilket organ som treffer avgjørelse og opptrer på vegne av soknet», jf. kirkeloven § 5 annet ledd siste punktum. Svarbrevet nevnt rett ovenfor var ikke knyttet til en konkret sak slik som denne bestemmelsen forutsetter. Allikevel er det på det rene at departementets syn også i et brev som dette, må tillegges betydelig vekt der det gir svar på tolkningsspørsmål – både av aktuell/konkret og av mer generell karakter.

KA påpeker i sitt høringssvar om kapittel 3 at det gis

...lite begrunnelse eller bakgrunn for denne tilnærmingen [om ansvarsfordelingen mellom menighetsråd og kirkelig fellesråd] ut over det juridiske. KA vil etterlyse at også en mer strategisk og erfaringsbasert tilnærming inkluderes i vurderingen av ansvarsforholdet mellom kirkelige organer. Vi viser her bl.a. til lovens forarbeider i omtalen av soknets to organer.

Til dette skal Kirkerådet bemerke at forholdet mellom de to organene må finne sitt uttrykk gjennom lovtolkning, som igjen må finne sin løsning innen fagdisiplinen kirkerett, som er en *rettslig* disiplin. Innenfor denne disiplinen er blant annet lovens forarbeider en viktig tolkningskilde, jf. Kirkerådets henvisninger nettopp til lovproposisjonen. Også andre forhold er viktige, men Kirkerådet finner at «en mer strategisk og erfaringsbasert tilnærming» hører hjemme i en vurdering av om lovens ordning er god eller om den bør endres. Vi er da utenfor rammen av det som har vært Kirkerådets anliggende i kirkebyggsaken.

Selv om innholdet i departementets svarbrev nettopp bekrefter Kirkerådets hovedanliggende om at «forvaltning» i kirkeloven § 18 ikke er ensbetydende med alle eierbeføyelser, mener Kirkerådet at det engasjement dets kirkerettslige redegjørelse utløste, vil være kjærkomment hvis det kan holdes ved like frem til den bebudede høringen om de grunnleggende veivalg.

Høringsnotatets kapittel 3 og 8 må ses i sammenheng, jf. også Kirkerådets vedlegg til disse to kapitlene. Kirkerådet skal i lys av høringsuttalelsene først knytte noen merknader til den generelle omtalen av lokalkirkens organer i dagens kirkeordning, dernest mer spesifikt si noe om forvaltningen av kirkebygg.

B. Begrepsbruk – basisorgan, unikt organ, hovedregel etc. – en kort oppklaring

At menighetsrådet har en *generell kompetanse* til å opptre på soknets vegne, fremgår uttrykkelig av lovproposisjonen side 22. Det er nettopp dette som er ment med ordlyden i § 5 annet ledd første punktum som er grunnen til – som uttrykk for det samme – at menighetsrådets kompetanse er *negativt avgrenset*.

I vedlegget side 2 skrev Kirkerådet at:

Menighetsrådet har altså en i utgangspunktet *generell kompetanse* til å representere soknet, jf. lovproposisjonen. Dette betyr samtidig, slik departementet har uttalt med henvisning til kirkeloven § 5 annet ledd første punktum, at *hovedregelen* etter kirkeloven er at det er menighetsrådet som opptre på vegne av soknet.

Kirkerådet burde kanskje ha sitert departementet her, ikke bare skrevet «slik departementet har uttalt». I brev av 23. januar 2013 fra departementet til KA het det i tilknytning nettopp til § 5:

Hovedregelen etter kirkeloven er at det er menighetsrådet som opptre på vegne av soknet, jf. kirkeloven § 5 annet ledd første punktum» (side 3 siste avsnitt).

Flere høringsinstanser slo seg ikke til ro med Kirkerådets henvisning til departementet:

Det er imidlertid *ikke slik at det er en hovedregel* at det menighetsrådet som opptre på vegne av soknet (fra en av høringsuttalelsene).

Kirkerådet presiserer at «*hovedregel*» her ikke er ment som en kvalitativ eller kvantitativ beskrivelse, kun som uttrykk for en rettslig beskrivelse, jf. at det er tale om en *lovtolkning* av kirkeloven § 5 annet ledd første punktum.

Også betegnelsene basisorgan og unikt organ som beskrivelse av menighetsrådet, ble anfektet av enkelte høringsinstanser. I flukt med ovennevnte sitat fra vedlegget side 2, skrev Kirkerådet at:

I forlengelsen av dette omtaler Kirkemøtet menighetsrådet som soknets *basisorgan* – en begrepsbruk også Kirkerådet og departementet finner treffende. Betegnelsen basisorgan kan ses i sammenheng med at menighetsrådet er det *unike* organ for det enkelte sogn.

Som Kirkerådet viste til, er basisorgan en betegnelse også Kirkemøtet har benyttet. Se slik i sak KM 11/04 B nr. 18:

Menighetsrådet, valgt av kirkens medlemmer, er soknets basisorgan.

I et brev av 31. oktober 2013 tiltrer departementet en slik språkbruk i et brev til Oslo bispedømmeråd:

(...) det hadde vært en fordel om menighetsrådet, i egenskap av soknets basisorgan hadde stått bak søknaden.

Begrepet basisorgan har en lang historie – allerede i 2001 ble det brukt på samme måte som det er gjort i høringsdokumentet av den uavhengige arbeidsgruppen som etter oppnevning av Kirkerådet utga *Myndighetsrelasjoner*. Det vises til side 83.

Kirkerådet har brukt betegnelsen *unik* i den tradisjonelle betydningen *som det fins bare ett eksemplar av*. Når menighetsrådet (soknerådet) blir *det eneste organ som kun gjelder det enkelte sokn*, altså med et mandat for sitt eget distrikt og bare det, blir det *et 1:1-forhold mellom soknet og menighetsrådet, som gjør menighetsrådet til det unike organ for det enkelte sokn*. Det er dette unike aspektet sammenholdt med dens generelle kompetanse til å opptre på vegne av soknet, jf. ovenfor, som er bakgrunnen for at Kirkemøtet, Kirkerådet, nevnte arbeidsgruppe og departementet omtaler menighetsrådet som soknets *basisorgan*.

Disse to betegnelsene er derimot *ikke* ment som et uttrykk for gradering i viktighet. Kirkerådet benytter nettopp ikke betegnelser som *primær og sekundær*.

C. Noen merknader om forvaltning av kirkebygg – forståelsen av lovens § 18

Kirkerådet viser *i sin helhet* til sin fyldige fremstilling om dette spørsmålet i vedlegget til høringsnotatet. Det hitsettes et mindre utdrag derfra, om kirkeloven § 18 som bestemmer at *forvaltningen* av kirkene hører under kirkelig fellestråd.

Som allerede nevnt i innledningen ovenfor, var Kirkerådets hovedanliggende å få frem at «forvaltning» i kirkeloven § 18 ikke er ensbetydende med *alle* eierbeføyelser:

Det har vist seg å være delte meninger om hva som nærmere ligger i kirkelig fellestråds oppgave eller myndighet som *forvalter* av kirkene. Ett syn som har blitt fremsatt, er at det omfatter *alle eierbeføyelser*. Kirkerådet mener et slikt syn verken kan forankres i loven selv eller i dens forarbeider. Kirkerådet legger til grunn at det formelle utgangspunktet om at det er menighetsrådet som representerer eller opptre på vegne soknet, *også* gjelder når soknet fremtrer i rollen som eier av en kirke. Men fra dette utgangspunktet gjør loven et betydelig innhugg. (...)

Hvilke eierbeføyelser som hører inn under forvalteransvaret som er tildelt kirkelig fellestråd, er med andre ord ikke helt klarlagt. Sett fra motsatt vinkel blir spørsmålet *hvilke eierbeføyelser som ligger til menighetsrådet i tråd med lovens hovedregel*. Det er ikke her behov for i detalj å trekke opp grensene mellom de to organenes respektive kompetanse. Kirkerådet skal nøye seg med å påpeke at det ikke finner klare nok holdepunkter for at det i forvalterrollen også ligger myndighet til å treffe så inngripende beslutninger som *nedleggelse og salg* av kirker.

Også kompetansen til å beslutte *utleie* av kirker må antas å falle utenfor forvaltermyndigheten. Ses det bort fra slikt kortvarig utlån som Regler om bruk av kirken åpner for at det tas betaling for, er *det uklart om loven i det hele*

tatt åpner for utleie av kirker, jf. forbudet mot å påhefte bruksretter
(understreket her).

Flere høringsinstanser byr derimot frem det syn at det må være fellesrådet som *enerådende* kan beslutte nedleggelse (med departementets etterfølgende godkjenning etter § 21), salg og utleie av kirkene. I tillegg blir det av flere høringsinstanser fremstilt som at *dette ikke er tvilsomt* og det blir vist til departementets brev av 30. mai 2014. Som det nedenfor vil fremgå er departementets syn at dette *nettopp ikke* er så opplagt, og at det *vert imot* fremstår som tvilsomt at det er kirkelig fellesråd som alene kan treffe slike beslutninger.

Kirkerådet skal til sin fremstilling i høringsdokumentet med dets vedlegg, tilføye her at hvis forvaltning betyr samtlige eierbeføyelser, var det en unødvendig gjentakelse når kirkeloven § 20 annet ledd viser til at det er *kirkelig fellesråd* som – i visse tilfeller – kan kreve inngangspenger til kirken. Det hadde vært tilstrekkelig å vise til at *det kunne kreves betaling / soknet kunne kreve betaling* eller liknende hvis bispedømmerådet godkjente de nærmere regler for det.

Som allerede nevnt gir departementet uttrykk for det samme syn som Kirkerådet i nevnte brev til Stavanger kirkelig fellesråd. Herunder presiserer departementet at det ikke er så opplagt hva som ligger i kirkeloven § 18:

Det er komplisert å uttømmende skulle beskrive (...) hvilket organ som på vegne av soknet kan treffe ulike typer beslutninger om knyttet til kirkebygget.

Deretter heter det blant annet at departementet mener

(...) det framstår som *tvilsomt* om kirkelig fellesråd generelt vil ha myndighet til å fatte så inngripende avgjørelser som *nedleggelse eller salg* av i alle fall en kirke som er i ett sokns eie. Det samme gjelder inngåelse av *langvarige og inngripende avtaler om utleie* av kirker som ikke eies av flere sokn i fellesskap, men dette må vurderes konkret. På den annen side kan det neppe være slik at menighetsrådet *suverent* kan treffe vedtak som binder opp fellesrådets (og indirekte) kommunens økonomi (kursivert her).

Om den siste presiseringen skal Kirkerådet bemerke at heller ikke Kirkerådet har ment at et menighetsråd over tid kan lukke øynene for de økonomiske konsekvensene av beslutninger om kirkebyggene.

For øvrig skal Kirkerådet opplyse at alle *de konkrete, praktiske beføyelser* Stavanger kirkelig fellesråd forespurte om lå til fellesrådet, er Kirkerådet enig med departementet i at så er tilfelle. Kirkerådet nevner dette for å illustrere at Kirkerådets lovforståelse trolig ikke utløser så mange praktiske problemer og uklarheter som enkelte høringsinstanser gir uttrykk for.

Høringsspørsmål 4: Vigsling av kirke – og velsignelse av lokale til kirkelig bruk

- A. «Bør en bruke ordet ”vigsling/vigslet” kun om kirkebygg og ikke om lokale til kirkelig bruk?»

B. «Bør ordet «velsignelse/velsignet» brukes om lokale til kirkelig bruk?»

Høringsdokumentene gir svar i begge retninger:

Ja:

Sør Hålogaland bispedømmeråd:

Bispedømmerådet støtter forslaget om at kun kirkebygg *vigsles*, men lokale til kirkebygg *velsignes*. Gråsoner: hva med sykehuskapell, forsvarskapell, gravferdskapell, sportskapell, kapell i privat eie som ikke er klassiske flerbruks hus?

Gjøvik menighetsråd gir et svar som er typisk for svært mange av høringsinstansene:

Det synes fornuftig å lage et tydelig skille mellom kirkebygg og et annet lokale som kan brukes til gudstjenester/kirkelige handlinger for en avgrenset periode eller for enkelttjenester. Disse lokalene brukes primært til andre aktiviteter – og er vanligvis ikke soknets eiendom. Skillet understrekes ved *vigsling* av kirke og *velsignelse* av andre lokaler.

Hamar biskop og bispedømmeråd mener at «en differensiert begrepsbruk vil være med på å tydeliggjøre kirkebyggets egenart.»

Nei:

Kirkelig utdanningscenter i nord ønsker å beholde ordet *vigsling* for begge og begrunner det med at «velsigne» primært gjelder mennesker, og ikke bygg:

Nettopp det at bygninger som i seg selv i luthersk forståelse ikke er hellige kan gi verdifull hjelp til å tolke kirkerom, samtidig som det kan ha et pragmatisk og funksjonelt forhold til dem. At rom ikke er hellige gir en verdifull frihet som kunne utforskes mer. (...) Vi tror det er nødvendig å arbeide mer teologisk med kirkeromsbegrepet fordi dette får implikasjoner for bruk, forståelse av *vigsling* og avhending av kirkebygg med mer. Vi heller mot å fortsette ordbruken *vigsling/vigslet* framfor *velsignelse/velsignet* for både kirkebygg og lokaler til kirkelig bruk. *Velsigne* er noe en først og fremst gjør overfor mennesker, selv om begrepet kom inn i Liturgi for *velsignelse* av hus og hjem.

Sogndal og Leikanger kyrkjelege fellesråd mener at lokale til kirkelig bruk ikke behøver noen *vigsling* eller *velsignelse*:

Vår oppfatning er at ein treng ikkje *velsigne* eller *vigsle* eit rom for å ha ei gudsteneste eller samlast om Guds ord. Ein kan gjerne samlast ute i friluft for å feire gudsteneste. Eit lokale som vert nytta til kyrkjeleg bruk treng difor etter vår oppfatning ikkje *velsignast* eller *vigsast*. Me meiner at eit rom som er *vigslet* er eit rom som er utskildt til gudsteneste og kyrkjelege handlingar. Det set og nokre premissar for kva som ikkje bør skje der.

Møre bispedømmeråd fremhever at lokaler til kirkelig bruk er å regne som kirker når de er i bruk:

Nei, også andre lokale der det er gudsteneste (bedehuskapell, interimskyrkjer mm) er å rekne som kyrkjer når dei er i bruk til gudsteneste. Sjølv om ein kyrkjerettsleg skil mellom godkjende og ikkje-godkjende bygg, er det neppe teologisk skilnad på sjølve handlingane når husa vert tekne i bruk. Husa skal i begge tilfelle romme det same: Kyrkelyden si samling om ord og sakrament. Kyrkjehusa må ikkje bli oppfatta som meir eller mindre heilage.

Bakklandet, Lade og Lademoen menighetsråd legger også mer vekt på den gudstjenestelige handlingen enn på forskjellen mellom rommene dette skjer i:

Vårt forslag er å beholde vigsling for begge handlingene. Dette er med å understreke betydningen av at i dette rommet skal det skje noe helt spesielt, her skal det skje kirkelige handlinger og forkynnelse av Guds ord. Vigsling er et sterkere begrep. Tror det også vil være lettere å praktisere begrensninger for hvor kirkelige handlinger skal skje om en bruker dette.

Andre problematiserer begrepet «velsignelse», men trekker ulike slutninger ut fra dette:

Det praktisk-teologiske seminar mener at vigsling eller ikke vigsling ikke er det avgjørende:

Det avgjørende i vår sammenheng er antagelig ikke om bygningen er vigslet eller ei, men om vår religions særpreg blir ivaretatt på en vederheftig måte i forbindelse med de behov kirken har i tilknytning til det aktuelle rommet.

KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon viser til mangfoldet i lokal praksis og historie som ikke løses ved skillet mellom vigsling og velsignelse:

Det er ganske mange kirkebygg som kun er vigslet til kirkelig bruk, men som oppfattes og er i bruk som ordinære kirker. [...] Samtidig er det mange vigslede lokaler som både i bruk og utforming ikke lenger oppfattes som en kirke eller har spesiell kirkelig bruk. Det er derfor ønskelig med en mer nyansert omtale av forskjellen mellom godkjente kirker og lokaler til vigslet bruk som bedre fanger opp lokal praksis og historie.

KA er på denne bakgrunn skeptisk til forslaget om å forbeholde betegnelsen *vigsling* til kirker, og heller bruke *velsignelse* om innvielse av bygg/lokaler som ikke er godkjente kirker. Vi tviler på at dette bidrar til ønskelig klarhet, og vi er spørrende til å knytte så nær sammenheng mellom den rettslige godkjenningen og kirkens vigslingsforståelse og begrepsbruk. Vi viser her bl.a. til gjeldende praksis med vigsling av gravplasser der denne er å forstå som en felles gravplass for alle innbyggere, uavhengig av tro/livssyn. En forståelse av vigsling som innvielse til *rent kirkelig bruk* vil utfordre gjeldende praksis med vigsling av allmenne gravplasser.

Det teologiske fakultet peker på en forskjell i ordene *vigsle* og *velsigne*, men er skeptisk til å operasjonalisere dette slik høringen foreslår:

Fakultetet vil reservere seg mot altfor skarpe skiller mellom bruk av ord som vigsling av kirke som det mest «virkekræftige», mens foreløpige kirkebygg bare skal «velsignes». Her anes en altfor massiv tenkning om forskjellene mellom slike handlinger. I utgangspunktet er det grunn til å mene at vigsling er en ”nedenfra” aktivitet, der menigheten ved åpningen av et nytt eller renovert gudstjenestebygg befaler bygget i Guds hender, og ber nettopp om Guds velsignelse over det som skjer i bygget. Velsignelse er til forskjell en påminning om den ”ovenfra”-akt der prest eller menighet deler Herrens velsignelse, enten ved å knytte den til den gammeltestamentlige tradisjon (den aronittiske velsignelse) eller til det evangeliske løftet om Jesu fortsatte nærvær i menigheten. Å operasjonalisere dette som ulike nivåer som definerer bestandighet eller foreløpighet i akten som innvier et kirkebygg, synes ikke velbegrunnet.

Nord-Hålogaland bispedømmeråd ønsker en teologisk gjennomgang av temaet:

For å utarbeide retningslinjer er det nødvendig å foreta en teologisk gjennomgang for hva som er forskjellen mellom vigsling av kirkerom og velsignelse av lokale til kirkelig bruk.

Noen høringsinstanser foretrekker ordet «innvielse» framfor «velsignelse»:

Bjørgvin bispedømmeråd skriver at «vi innvier huset til kyrkjeleg bruk til samanlikning med velsigning av hus som ein ber for når det er uro i huset.».

Det teologiske Menighetsfakultet utdyper hva som ligger i begrepet *vigsling*, både med hensyn til personer og til bygg, og foreslår å erstatte ordet «velsignelse» med «innvielse»:

Et aspekt ved vigslingen er etter vårt skjønn at den har en karakter av *beslagleggelse*. Den som vigsles, går inn under en særlig forpliktelse, noe som bl.a. kommer til uttrykk i det livslange perspektivet og i forholdet til biskopens tilsyn. Og det kommer også til uttrykk ved at vigslingen innebærer en videre forpliktelse når det gjelder «liv og lære» enn det som snevert knytter seg til arbeidsutførelsen i rammen av et ansettelsesforhold.

Denne siden ved vigslingsbegrepet kommer også til uttrykk i forbindelse med vigsling av kirke. Også her *beslaglegges* et bygg for en bestemt bruk, nemlig som rom for menighetens gudstjenestefeiring. Det betyr også at det blir lagt begrensninger på hva kirken ellers kan brukes til, utover den gudstjenestelige bruken. Tanken om vigslingen som beslagleggelse gjør at vi har forståelse for det problematiske ved å benytte vigslingsbegrepet på lokaler som ikke eksklusivt tas i bruk som kirke. Vi mener likevel at begrepet «velsignelse» her er for svakt, og foreslår at man i slike tilfeller tar i bruk begrepet *innvielse*.

At ordet «velsignelse» er et for svakt ord på en engangsinnvielse av et lokale til kirkelig bruk, begrunner Menighetsfakultetet på følgende måte:

Velsignelse er som høringsnotatet anfører, brukt om kirkens liturgi for «Velsignelse av hus og hjem» fra 2013. I menighetens bevissthet er imidlertid velsignelse en handling som gjentas, slik velsignelsen lyses i hver gudstjeneste

og slik vi ber om velsignelse over en ny dag. Liturgien for «Velsignelse av hus og hjem» kan også gjentas ved nye erfaringer av uro etc. Dette kan medføre at velsignelse er et for «svakt» navn på en handling som forstås som en engangsinnvielse av et lokale. Bønn om velsignelse vil være *et ledd* i en innvielse av et lokale til kirkelig bruk, slik det er et ledd i en gudstjeneste eller en forbønnshandling. Men handlingen som helhet og som en enkeltstående liturgi som ikke er planlagt gjentatt, kan heller kalles for «innvielse av lokale til kirkelig bruk.». Det bør ligge en gjennomtenkt taksonomi i bruken av disse begrepene, slik at vigsling står over innvielse, som igjen står over velsignelse.

For konklusjonen om dette vises det til konklusjonen av hele kapittel 4 nedenfor.

C. «Bør det utformes nærmere retningslinjer og en kort liturgi eller bønn når et nytt lokale velsignes til kirkelig bruk?»

På dette punktet viste høringsinstansene stor samstemmighet. Både retningslinjer og bønn/liturgi nevnes:

Hjelmeland kyrkjelege fellesråd gir en god oppsummering av hva mange høringsinstanser har svart: ”ja, det vil vera nødvendig for å skapa ei felles forståing.”

Hamar biskop og bispedømmeråd

... ser ikke behovet for egne retningslinjer og liturgi for velsignelse av lokale til kirkelig bruk, og har tiltro til at den prest/prost dette gjelder forbereder seremonien etter stedefgen tradisjon og lokalets egenart. Imidlertid er det ønskelig at Bønneboken kan inneholde forslag til bønner for bruk ved velsignelse av lokaler til kirkelig bruk.

Sirdal sokneråd synes det er en god ide å skjelne mellom å vigsle og å velsigne, fordi det gir et sterkere vern om kirkerommet. Også en enkel liturgi ønskes:

Retningslinjer og ein enkel liturgi gjev orden, og det gjev uttrykk for kva kyrkja lærer om dette spørsmålet. Ein liturgi eller bøn gjer ei slik handling mindre personavhengig.

Lademoen menighetsråd støtter også dette, men reiser også spørsmålet om hva en gjør når en kirke ikke lenger skal være vigslet:

Ja, det er fint å ha et eget ritual når nytt lokale velsignes til kirkelig bruk. [...] Kommentar: Hva gjør man med rom som ikke lengre skal være vigslet?

Björgvin bispedømmeråd peker på det samme:

Det bør vera ei kort bøn når eit nytt lokale blir *vigsla* til kyrkjeleg bruk. Det bør elles vera ein seremoni for avvigsling eller kva ein ynskjer å kalla markering av avslutta bruk, jf. s. 187 i Kirkehuset og lovgivningen. Dette er kanskje ikkje så viktig for huset, men for folket.

Høringen viser også at det er behov for avklaring av hvordan *vigsling av gravplasser* er å forstå:

Frogn kirkelig fellesråd spør etter nærmere retningslinjer og en kort liturgi eller bønn når et lokale skal velsignes til kirkelig bruk. Samtidig påpeker de behovet for tilsvarende ordninger når det gjelder gravplasser som er under kirkelig forvaltning, og der utvidede arealer tas i bruk.

Hamarøy menighetsråd og *Karmøy kirkelig fellesråd* peker på at en endring av ordet ”vigsling” til kun å gjelde kirkebygg og ikke lokaler til kirkelig bruk vil antagelig ha innvirkning på praksis med vigsling av gravplasser:

Gravplasser/kirkegårder er å forstå som en felles gravplass for alle innbyggere, uavhengig av tro/livssyn. En forståelse av vigsling som innvielse til rent kirkelig bruk vil utfordre gjeldende praksis med vigsling av allmenne gravplasser.

Konklusjon til kapittel 4: Et stort flertall av høringsinstansene går inn for begrepsmessig å markere en forskjell mellom *kirker* som «vigsles» og *lokaler til kirkelig bruk*, som ikke «vigsles», men som likevel kan ha en engangshandling med forbønn. Høringsbrevet foreslo ordet «velsigne» for dette, og selv om et klart flertall støtter dette, er forslaget blitt problematisert i høringen. Det foreslås derfor at ordet «innvie» brukes fremfor «velsigne» om lokaler som tas i kirkelig bruk. Ordet «innvie» ligger innholdsmessig og i vår språkbruk mye nærmere ordet «vigsle» enn ordet «velsigne» gjør. Teologisk sett er det i vår kirkelige tradisjon ikke uvanlig å bruke begge begrepene om den samme handling. Viktig er at ordet «innvie» – til forskjell fra «velsigne» - betegner en *engangshandling*, i denne sammenheng en handling som skjer når man begynner å bruke et nytt (flerbruks-) lokale til gudstjenester. Ordet «velsigne» betegner oftest en handling som gjentas.

Ut fra dette foreslås det å benytte ordet «innvie» om «lokaler til kirkelig bruk», mens «vigsle» fortsatt benyttes om kirker hvor *Regler for bruk av kirkene* gjelder fullt ut, og ikke bare gjelder «så langt det passer», slik det står i regelverket med hensyn til «lokaler til kirkelig bruk» (jf. § 2 annet ledd). I forslag til reviderte Regler for bruk av kirkene (KR-sak 49/14) er denne terminologien også innarbeidet, altså: «innviet til kirkelig bruk». Å få en *terminologisk* forskjell i dette – uten nødvendigvis å innføre en teologisk vesensforskjell mellom begrepene - kan bidra til å unngå uklarhet om hva som menes med *en vigslet kirke/et vigslet kirkerom* (og dermed en permanent kirke), og hva som er et lokale *til kirkelig bruk*, som kirkerettslig sett kun er en kirke *når* det skjer en gudstjenestelig handling der. Selv om det ovenfor er gjengitt flere uttalelser som er spørrende eller kritisk til å styrke en slik skjelning, særlig ved å bruke ordet «velsignelse», gir høringen bred støtte til dette. *Kirkerådet* anbefaler å bruke terminologien «å *vigsle* kirker og *innvie* lokaler til kirkelig bruk».

I lys av dette kan det være behov for å gjennomtenke *vigsling* av kirkegårder og gravlunder, slik noen høringsinstanser nevner. En naturlig konsekvens av å innføre den terminologiske forskjellen mellom «vigsle» og «innvie» vil være å bruke ordet «innvie» i stedet for «vigsle» om kirkegårder/gravlunder. Ordet «innvie», slik det her forstås, åpner for den «flerbrukstanken» som samsvarer med vår tenkning og vår bruk av kirkegårder og gravlunder. Ordet «vigsle» om kirkegårder var - som kjent - tidligere knyttet til en helt annen og restriktiv kirkelig praksis enn dagens kirkelige teologi og praksis.

Det kan være ønskelig å utrede dette spørsmålet nærmere både teologisk, kirkerettslig og praktisk, men det understrekes igjen at dette først og fremst handler om en *terminologisk* klargjøring. Forskjellen mellom å «vigsle» og å «innvie» forstått som *kirkelig handling* innebærer ikke nødvendigvis en grunnleggende *teologisk* forskjell, slik noen høringsinstanser advarer mot.

Høringsspørsmål 5: Kirkebygg og livssynsnøytralitet

- a. «Har dere fått forespørsler om å leie ut kirkerommet til andre seremonier enn kristne?»
- b. «Bør det gis mulighet til å leie ut kirkerommet til andre seremonier enn kristne?»

Det er stort samsvar mellom alle svarene på dette området, med noen få unntak. Noen har fått spørsmål om utleie, men det er et nokså entydig svar på at det kun skal skje slik at man ivaretar byggets primære funksjon. Det betyr ingen tildekking av alter eller av øvrige symboler. Det strider rett og slett mot kirkens selvforståelse og kirkerommets funksjon hvis dets karakter forsvinner på grunn av tilpasning til andres tro og livssyn.

Et typiske høringssvar-eksempel på dette er uttalelsen fra *Ski kirkelige fellesråd*:

Vi er av den oppfatning at det ikke bør gis mulighet til å leie ut kirken til andre seremonier enn kristne. Vi ønsker ikke en situasjon hvor det kommer krav eller ønsker om dekke til kristne symboler i kirkerommet, eller krav eller ønsker som på noen annen måte komme i konflikt med vår kristne tro og identitet.

Alta kirkelig fellesråd poengterer respekt for kirkerommets karakter:

Det bør være opp til menighetsrådet å vurdere situasjonen. Men det må være en uttrykkelig forutsetning at ingenting tildekkes og at handlingen det leies ut til skjer i respekt for kirkerommets karakter.

Nord-Hålogaland bispedømmeråd åpner for lokale unntak, med biskopens tillatelse:

Bispedømmerådet mener prinsipielt at kirkerommet ikke bør leies ut til annet enn kristne seremonier. I helt spesielle tilfeller, i små lokalsamfunn kan dette imidlertid bli nødvendig, for eksempel med begravelse av mennesker fra ikke-kristne religioner da andre lokaler ikke er tilgjengelig. Slik utleie må godkjennes av biskopen i hvert enkelt tilfelle. En klar forutsetning er da at kirkerommets kristne symboler og kunst ikke skal tildekkes.

c) «Bør det gis mulighet til å ha et livssynsnøytralt/livssynsåpent rom som en del av kirkerommet i en vigsløt kirke?»

Mange nevner at det er kommunens ansvar å stille livssynsnøytrale rom til didsposisjon, ikke kirkens, og flertallet peker på at det er først og fremst i forbindelse med gravkapell.

Ski kirkelige fellesråd advarer mot livssynsnøytralt/livssynsåpent rom i en kirke:

Vi vil på det sterkeste advare mot en utvikling hvor livssynsnøytrale rom bygges inn i kirkebygget. Det vises her til den skepsis som Human-Etisk forbund selv uttrykker jfr. ”Høring m kirkebygg ss.22-23.»

I et stadig mer livssynspluralistisk samfunn er det nødvendig at staten legger forholdene til rette for det enkelte trossamfunn, også for Den norske kirke, for anledning til å ivareta sin livssynsmessige egenart. Dette gjøres etter vår mening best ved at tros- og livssynssamfunn får egne adskilte lokaler å drive sin virksomhet fra.

Hamar biskop og bispedømmeråd uttaler:

Livssynsnøytrale lokaler bør ikke være en del av kirkerommet i en vigslet kirke. Forslaget kan fremstå praktisk for de dette ikke betyr noe for. Kirken kan ikke ta på forskudd eventuelle begrensninger i kommuneøkonomien og gå inn for løsninger som hverken er ønsket av kirkemedlemmer eller medlemmer av andre religioner og livssyn.

Bjørgvin bispedømmeråd opplever at gravkapell er i en mellomstilling:

Dei er livssynsnøytrale og ikkje kyrkjer. Dersom nokon er misnøgde med utsmykning eller anna, kan det vera vanskeleg å vita kven en skal henvende seg til. Biskopen har ikkje nok mynde over desse lokala, sjølv om det er gravferd etter Den norske kyrkja sine ordningar som er den vanligste bruken av lokala.

Møre bispedømmeråd minner om at gravkapell bør drøftes på de årlige møtene med tros og livssamfunnene, da de er flerbrukshus:

Gravkapella bør vere tema på dei årlege drøftingsmøta for trus- og livssynssamfunna, jf. gravferdslova § 23. Sidan fellesråda representerer gravferdsforvaltninga og skal vera nøytral, bør prosten eller soknepresten representere Den norske kyrkja i slike møte.

Lier kirkelige fellesråd ser muligheten av flerbruk og samarbeid med andre tros og livssynssamfunn:

Etter vårt syn er det naturlig at tros- og livssynsspørsmål er en naturlig del av debatten i lokalsamfunnet. Viser her til Drammen og omegn tros- og livssynssamfunn. I forhold til nybygg kan det være interessant og spennende å kunne tenke flerbruk og samarbeid hvor dette kanskje på en respektfull og likeverdig måte.

Kragerø kirkelige fellesråd tror at flerbruk gir merarbeid for menighetene:

Menighetene utfører mye arbeid på dugnad, og mindre vil det antagelig ikke bli i fremtiden. Det kan lett bli slik at menigheten utfører dugnadsarbeidet for brukerne av det livssynsnøytrale/livssynsåpne rom.

Kristiansand kirkelige fellesråd peker på hvordan utsmykningen farger rommene:

Alle kirkene har en tydelig utsmykning med en kristen profil. Vår erfaring med kapell som er livssynsnøytrale seremonirom er nettopp det at dette er ivaretatt gjør kapellene aktuelle for Human-Etisk forbund. Livssynsnøytrale rom gir ikke den identitet og forankring for troende mennesker som egne kirker, synagoger, moskeer og templer kan gi.

Røyken kirkelig fellesråd mener at dette ikke gir nødvendig respekt for ulike livssyn:

Spørsmål om sambruk av deler av kirkerommet vil bli mer aktuelt i tiden fremover, og er dagsaktuelt i Røyken. Det vil for det første være viktig å avgrense selve kirkerommet for kirkelig bruk. Andre eksempler (for eksempel Geilo kulturkirke) viser at det neppe er tjenlig å putte et livssynsåpent rom inn i et bygg som i sin helhet er viet til kirke og fremstår som det. På bakgrunn av den prosessen vi har hatt i Røyken vil vi si at en slik løsning antagelig ikke vil kunne gi den nødvendige balanse og respekt for ulike livssyn som et livssynsåpent rom krever.

Kongsvinger kirkelig fellesråd åpner for unntak under klare betingelser:

Primært er kirkebygget et samlingssted til "Guds ære og menighets oppbyggelse". Samtidig er det slik at kirkebygget ofte er det største forsamlingslokalet i en kommune, og vi finner det vanskelig kategorisk å si nei til ikke-kristne trossamfunns forespørsler om leie av kirkebygget ved begravelser. En forutsetning for slik leie vil være at ingen kristne symboler i kirkerommet skal fjernes eller dekkes til.

Konklusjon til kapittel 5: Et stort flertall gir et entydig svar som støtter Kirkerådets innstilling, at kirkerommet ikke skal leies ut til andre enn kristne, noe som også samsvarer med KR sak 49/14 om forslag til Regler for bruk av kirkene (§ 4 sjette ledd og § 8). På helt spesielle vilkår kan det åpnes for unntak, men uten at kirkerommets karakter forsvinner eller at alteret dekkes til (jf. KR sak 50/14, § 5 første ledd). Det er også stor enighet om at et livssynsnøytralt/livssynsåpent rom ikke bør være en del av kirkerommet i en vigslet kirke. *Kirkerådet* slutter seg til dette.

Høringsspørsmål 6: Kirke som selvstendig bygg eller del av et annet bygg?

a. «Bør det fortsatt være krav om at kirker skal være selvstendige bygg?»

b. «Bør kirkelovens krav om at soknet eier bygget fortsatt gjelde?»

Nidaros bispedømmeråd støtter at soknet må være eier av kirkebygget, men trekker også frem hvor viktig det er å være til stede midt blant folk:

Kirkedelen i Stjørdal kulturhus innbyr til at vi er til stede blant folk, med større nærhet til der folk ferdes og større tilgjengelighet for folk flest. [...] Det må fortsatt være slik at en kirke eies av soknet, uavhengig av om den er et selvstendig bygg eller del av et annet bygg. Uten at dette eierskapet opprettholdes kan soknets disposisjoner med hensyn til egen bruk og utleie lettere stå i fare. Vanligvis vil det fortsatt være slik at de fleste kirker bygges

som selvstendige bygg. Det tror vi er både tjenlig for menigheten og ønskelig i lokalsamfunnet. Men bør ikke nedfelles som et ubetinget krav.

Kvinesdal kirkelige fellesråd fremhever:

Kirka er et spesielt bygg der møtet med det hellige står sentralt. Dette er et argument for at kirkebygget bør være selvstendig. Noen av rommene kan eksempelvis kunne brukes til menighetscenter/kirketorg. I tillegg til det tradisjonelle kirkebygget kan en kirke i et sambygg fungere mer som en brukskirke eller sjømannskirke.

Oslo bispedømmeråd mener det er ønskelig at kirken er et selvstendig bygg:

Ut fra et rent kirkelig perspektiv synes dette klart ønskelig. Det sikrer på en bedre måte kirkehusets spesielle identitet og egenart, og gjør det meste ellers enklere og ryddigere enn om det skal samlokaliseres. Ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv kan det imidlertid stilles spørsmål ved en slik måte å tenke på. I en tid med så mange uløste oppgaver, er det rett å bruke så mye økonomi på et selvstendig kirkehus? For kommunene blir et slikt spørsmål antagelig mer og mer påtrengende. Om kirken selv er tydelig på at kravet skal være selvstendige bygg, kan det muligens bli vanskeligere å få gjennomslag for dette i forhold til kommunene.

Kirkeansatte i Delta fremhever forskjellen mellom selvstendige kirkebygg og flerbukshus:

Kirkerommet er ikke bare liturgi og menighetsliv. Det er også en viktig historisk kulturarv innenfor arkitektur. Og flerbukshusenes arkitektur er vel så godt som fraværende i sammenlikning. Det er også viktig å tenke at man kanskje skal lære den kommende generasjon noe om at man fra tid til annen oppfører seg annerledes i en kirke enn i et forsamlingslokale. I kirkebygget tar folk seg i at det å snakke stygt/banne er unaturlig. Man går stillere, man prøver å ikke forstyrre...det er mange oppdragende elementer her også. De er litt mer utflytende i kirker som bærer preg av å være et forsamlingslokale.

Oslo kirkelig fellesråd er enig i at tradisjonen med kirker som selvstendige bygg bør videreføres som en hovedregel. Men å stenge muligheten helt kan i noen tilfeller resultere i at det ikke blir noe kirkebygg i det hele tatt. I byer må man tidvis se mer på det praktiske enn det ideelle.

c. «Bør kirke være sambygg bare når det allerede finnes et selvstendig kirkebygg i soknet?»

Lødingen menighetsråd og kirkelig fellesråd:

Kalles det kirke, bør det være et selvstendig bygg. Dersom betegnelsen kapell, bedehus, forsamlingshus eller bønnerom brukes, kan det være bygd i kombinasjon med andre bygg, for eksempel kulturhus, samfunnshus eller skole.

En del høringsinstanser understreket viktigheten av å komme på banen på et tidlig tidspunkt i nye boområder:

Kristiansand kirkelige fellesråd:

Erfaring viser at utbygging av nye boområder gir behov for kirkelokaler i nærmiljøet. I slike tilfeller kan det være aktuelt at kirken samlokaliserer med andre interessenter i et større bygg. Ved samlokalisering er det viktig å etablere et eget kirkerom som soknet eier.

Borg biskop og bispedømmeråd peker på behov som endringer i befolkningen medfører:

Hvordan kan vi i fremtiden sikre kirkebygg der folk faktisk bor? Dette anser bispedømmerådet som en sentral utfordring i årene som kommer, ikke minst i Borg hvor demografien endrer seg fort. Dette berører også spørsmålet om avvikling av eksisterende kirkebygg.

Stavanger biskop og bispedømmeråd:

En kirke må bygges «innenfra», men med trangere økonomiske rammer blir utfordringen å tenke annerledes omkring kirker og kirkerom uten at det går på bekostning av at kirke er kirke.

Konklusjon til kapittel 6: Om dette høringsspørsmålet er det også stor enighet: Høringsinstansene gir et klart ja til at kirken skal være et selvstendig bygg (ca 95 %). Videre er det enighet om at soknet bør eie kirken (ca 100 %). Samtidig bør det åpnes for muligheten av å ha kirke nummer to i et sambygg, men det bør ikke være en hovedregel. Det er også viktig at kirken er der folk er, særlig i nye boligområder. Noen legger også vekt på at kommunikasjon har endret seg mye, og at man derfor ikke er like avhengig av nærhet til kirken. *Kirkerådet* er enig i at kirker bør være selvstendige bygg, med mulighet til at kirke nr 2 i soknet kan være del av et annet bygg, når det eies av soknet.

Høringsspørsmål 7: Andre modeller for kirkerom/menighetslokaler?

- a. «Bør kirkebyggutvikling i større grad skje ved bygging av flere mindre kirker eller kirkerom i sambruks hus/flerbruks hus som ikke trenger oppfylle kirkelovens krav om eierskap og størrelse?»
- b. «Utdyp gjerne på en konkret måte hva dere tenker kan være en god kirkeromstrategi?»

KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon peker på at behovene for kirkerom har endret seg mye, og at behovet for den ”tradisjonelle” soknekirken står fast, men man bør vise fleksibilitet:

KA vil fastholde dagens krav og forutsetninger om størrelse, eierskap mv ved bygging av kirker i et sokn der det ikke er annen kirke. I de tilfeller det ønskes å etablere flere kirker i et sokn så bør det vises større fleksibilitet når det gjelder størrelse, eierskap, utforming mv. Her kan det være behov for mindre kirker og kapeller knyttet til andre behov som for eksempel ”bønne- og meditasjonskapeller”, veikirker osv.

Sør-Hålogalands bispedømmeråd ønsker en større valgmulighet ved bygging av kirker:

Utredningen Kirkehuset og lovgivningen foreslår en større valgmulighet ved bygging av kirker i tillegg til det som har vært betegnet som soknekirken. Dette vil kunne danne grunnlag for en større strategisk og dynamisk utvikling lokalt. Bispedømmerådet støtter denne tanken.

Her er noen høringssvar om hva som kan være en god kirkeromstrategi:

Sirdal sokneråd:

Ein god kyrkjeromsstrategi vil vere å syte for at det faktisk blir bygd kyrkjer, det er viktig. Altså at ikkje bygging stopper opp grunna økonomiske forhold. Men kyrkjerom bør ikkje vere fleirbruksrom.

Løten kirkelige fellesråd og Kongsvinger kirkelige fellesråd:

Kirken må kunne velge nye løsninger som tar hensyn til nye bosettingsmønstre og samværsformer for å møte nye generasjoner og brukergrupper.

Kragerø kirkelige fellesråd:

Dagens samfunnsutvikling med tilgjengelighet og knapphet på tid som store utfordringer bør få kirken til å tenke sambrukshus når det allerede er en soknekirke i soknet... med andre aktiviteter i bygget slik kan man nå flere barn og unge.

Eigersund kirkelige fellesråd:

Det lokale behovet må først kartlegges, så må det være et regelverk som ikke er for stramt.

Hå kirkelig fellesråd:

Det er viktig at vi har tjenlige lokaler i nærmiljøene. Da kan det ofte være bedre å bygge små, enkle kirkebygg som er tjenlige enn å vente i kanskje 10-15 år på et nytt bygg. Det viktigste er å være til stede der folk er, og kunne gi dem et kirkelig tilbud, uavhengig av bygg!

Stavanger biskop og bispedømmeråd legger vekt på å etablere kirkebygg tidlig i utbyggingsstrøk:

Våre erfaringer viser at der man har fått etablert mindre kirker på et tidlig tidspunkt i en utbygging, blir disse "kraftsentre" som er med å gi området identitet... Vi mener at i en god kirkeroms-strategi bør det være plass for å se hva mulighetene moderne modulløsninger kan gi. De såkalt "vandrekirkene" i Danmark har gitt kirken en mulighet til å etablere seg på et langt tidligere tidspunkt i en utbygging.

Kirkelig utdanningscenter i nord støtter flere valgmuligheter i kirkebyggetutvikling, slik at den i større grad skjer ved bygging av flere mindre kirker eller i kirkerom i sambruks/flerbrukshus. Forutsetningen er at soknet eier kirkedelen.

Lier kirkelige fellesråd understreker behovet for nærhet til folket. De selvstendige kirkebyggene skal man fortsatt ha, men fleksibilitet og nærhet til folk er viktig.

Konklusjon til kapittel 7: Høringsinstansene peker på at den viktigste oppgaven for kirken er å være til stede. Noen ganger skjer det ved bygging av flere mindre kirker eller i sambrukshus. Det som er viktigst er at kirken synes i nærmiljøet og eier sine lokaler.

Hørings spørsmål 8: Problemer ved nedleggelse og avhending av kirke

- a. «I hvilke typetilfeller og i hvilken grad bør lov og regelverk gi mulighet til utleie av kirken – altså til andre formål og på lengre basis enn det som det er adgang til etter dagens Regler for bruk av kirkene?»

I høringsbrevet stiller Kirkerådet spørsmålet om det bør gis mulighet for langtidsutleie av kirker. Høringsinstansene mener at det bør være mulig med slik langtidsutleie.

Dette er et tema som har forbindelse med kapittel 3 og spørsmålet om ansvarsforholdet mellom menighetsråd og fellesråd, noe mange viser til.

Stavanger biskop og bispedømmeråd trekker fram at nedleggelse og riving av kirker setter sinnene i kok, og ofte er det dem som befinner seg i periferien som går mot riving eller nedleggelse.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd peker på at kirkene i deres landsdel ligger avsides til i forhold til dagens bosetting og infrastruktur. Mange kirker er listeførte og har stor kulturell verdi, men er for kostbare for soknet å ta vare på. Hvem kan da være interesserte i dem? De ligger langs leia og har ofte gode havner – en fremtidig pilegrimsled langs kysten?

Presteforeningen støtter muligheten til langtidsutleie:

Det bør være mulig å leie ut kirker til andre kristne menigheter, også som langtidsutleie der det er forenlig med menighetens egne behov til gudstjenester og kirkelige handlinger. Det bør reguleres i leieavtale hvordan leietaker forholder seg til liturgisk inventar og utstyr.

Oslo bispedømmeråd trekker inn egne erfaringer og fremhever økumeniske hensyn:

For bispedømmerådet/biskopen er det overraskende at Kirkerådet er så kategorisk til at menighetsråd/fellesråd ikke kan inngå leieavtaler som går ut over enkeltutlån. Det har i vårt bispedømme utviklet seg over tid en viss utleievirksomhet av kirkelokaler til bruk for andre kirkesamfunn/migrantmenigheter som ikke selv har egne kirkelokaler. *Det har alltid ligget til grunn at en slik utleie ikke fortrenger menighetens egen bruk.* Det synes imidlertid som det ikke alltid er konsekvent gjennomført om det er menighetsrådet eller fellesrådet som står som utleier. Det er ønskelig at det i et kommende regelverk presiseres nærmere hva som er menighetsrådenes og hva

som er fellesrådenes myndighet i utleiesaker. Det er viktig å se spørsmålet om utleie også i et strategisk og økumenisk perspektiv, der utleie kan bidra til å styrke det totale kristne nærværet i lokalsamfunnet. I et økumenisk perspektiv vil vi peke på at det bl.a. i England finnes kirker som er i sambruk mellom to menigheter fra ulike kirkesamfunn. Lov og regelverk bør etter vår mening være fleksibelt nok til også å kunne gjøre denne type løsninger mulige. Vi mener dessuten at regelverket må omfatte muligheten av utleie til andre formål og på lengre basis enn det som det er adgang til etter dagens Regler for bruk av kirkene.

Voss kyrkjelege fellesråd peker også på forpliktelsen til økumenisk fellesskap:

Utleie til andre formål for kortare eller lengre tid bør berre skje til systerkyrkjer innan den internasjonale kyrkja, som ein har økumenisk fellesskap med.

Stavanger biskop og bispedømmeråd knytter utleie mot forordning av gudstjenester og peker på tidsperspektivet:

Muligheten til å leie ut kirken knyttes opp mot biskopens forordning av gudstjenester i bygget. Utleien bør ha en oppsigelsesfrist.

Det praktisk teologiske seminar mener at et kirkebygg som er tatt ut av bruk kan overdras til andre kirkesamfunn eller benyttes til andre formål, så lenge de nye bruksområdene ikke oppfattes som støtende i forhold til hva som høver seg for et kirkebygg. Restaurantdrift og boligformål ligger utenfor det seminaret oppfatter som høvisk.

b) «Bør vedtak om utleie undergis en godkjenningsordning? Hvilket organ bør i så fall være godkjenningssinstans?»

Tromsø kirkelige fellesråd skriver:

Dersom en kirke er tatt ut av bruk, er dette allerede godkjent av biskop og bispedømmeråd. Noen ytterligere godkjenning synes unødvendig.

Biri menighetsråd:

Det kan være fornuftig med et godkjenningsorgan i slike saker. I og med at biskopen er den som forordner gudstjenester i kirkene og har tilsynet med menighetene, er det ikke unaturlig at biskopen er godkjenningsorganet.

Skedsmo kirkelig fellesråd understreker at leieavtalen må forelegges fellesrådet til uttalelse. En forholdsmessig andel av leieinntektene bør gå til fellesrådets dekning av driftsutgifter.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd mener at menighetsrådet avgjør spørsmålet om utleie og at biskopen bør være godkjenningssinstans:

Utleie bør være forbeholdt eier og ikke forvalter av kirkebygget dvs. at det er

menighetsrådet som bør være godkjenningsinstans og ikke fellesrådet. Det er mulig det bør ligge en begrensning i forhold til lengden på en leieavtale, for eksempel 1 eller 2 år. Utover denne begrensningen må utleie godkjennes av biskop.

c) «Hvilket organ bør være godkjenningsinstans for vedtak om nedleggelse eller avhending av kirker?»

Riksantikvaren leverte bidrag til dette spørsmålet i utredningen «Kirkehuset og lovgivningen». Riksantikvaren viser til denne utredningen og siterer den med tilslutning:

Fredede kirker (automatisk fredede og vedtaks-fredede) skal bevares og kan ikke selges eller nedlegges av Kirkedepartementet (i fremtiden: Kirkerådet når det gjelder nedleggelse og bispedømmerådet når det gjelder salg) uten Riksantikvarens tillatelse. Fylkeskommunen bør ha uttalerett. Kommunen bør ha en rolle.

Listeførte kirker skal bevares, men kan selges og nedlegges av Kirkedepartementet (i fremtiden: Kirkerådet når det gjelder nedleggelse og bispedømmerådet når det gjelder salg). Riksantikvaren har uttalerett. Fylkeskommunen bør ha uttalerett. Kommunen bør ha en rolle.

Kirker som ikke er fredet eller listeførte kan selges og nedlegges av Kirkedepartementet (i fremtiden: Kirkerådet når det gjelder nedleggelse og bispedømmerådet når det gjelder salg). Fylkeskommunen har uttalerett. Riksantikvaren bør ha uttalerett. Kommunen bør ha en rolle.

Tunsberg bispedømmeråd mener at ”godkjenningsorgan må være det organet som også har myndighet til å godkjenne nye kirker.”

Trondheim kirkelige fellesråd mener «denne avgjørelsen ikke skal tas av menighetsrådet men av kirkelig fellesråd», og legger til:

Vi ønsker likevel å peke på den opplagte sammenhengen mellom den som beslutter (nedlegging eller avhending av kirke, eller ikke), også må ha en økonomisk forpliktelse til å gjennomføre beslutningen. Dette perspektivet er ikke ivaretatt i høringsdokumentet.

Med hensyn til nedleggelse og avhending: hva skjer hvis kirkebygget ligger på et slikt sted hvor det ikke er salgbart. At det bare står og forfaller? Når kommer spørsmålet om eventuelt å ta ned og flytte en kirke? Dette vil særlig gjelde de listeførte kirkebyggene. Dette vil nok være aktuelle scenarier som må drøftes.

d) «Er de foreslåtte vurderingstemaer knyttet til prosessen i forkant av et vedtak om nedleggelse og avhending tilstrekkelig? Er det andre viktige hensyn som bør vurderes før vedtak kan treffes?»

I høringsbrevet lå det et forslag om hvilke spørsmål som bør vurderes før det gjøres

vedtak om avhending eller nedleggelse av en kirke. Følgende 7 vurderingstemaer var foreslått i en slik prosedyre:

1. om egen bruk i en mindre del av kirkebygningen kan videreføres mens de øvrige deler av bygningen atskilles og innredes for utleie til annen bruk.
2. om kirken kan overdras til en organisasjon eller institusjon innenfor Den norske kirke, der denne kan videreføre en kirkelig bruk av kirkebygningen dersom soknet ikke lenger skal eller kan bruke kirken.
3. om kirken i sin helhet kan leies ut eller selges til et annet kristent trossamfunn.
4. om soknet kan ta ansvar for å opprettholde bygningen som kirkelig kulturminne etter at kirkelig bruk har opphørt.
5. om kirken kan overdras til en ny eier som kan opprettholde kirken som kirkelig kulturminne.
6. om kirkebygningen i sin helhet kan leies ut eller selges til kommunen eller annen offentlig myndighet og ominnredes til andre offentlige formål.
7. om kirkebygningen kan selges på det åpne marked.

Biri menighetsråd mener at:

Det viktigste spørsmålet er kanskje: tjener det menigheten at kirken nedlegges/avhendes? Hvilke kriterier skal ligge til grunn for at denne beslutningen tas? Vi tror at vurderingstema nr.4 er meget uklokt - det er en altfor stor oppgave for et sokn, nesten uansett størrelse, å kunne ta de forpliktelser som vil følge med å ta ansvar for å opprettholde et kirkebygg som et kirkelig kulturminne.

Lier kirkelige fellesråd mener at

...når det gjelder ønske om å nedlegge andre kirker enn de verneverdige og listeførte kirkene, må de generelle kulturhistoriske interessene sjekkes ut. Dersom kirkene har mindre kulturhistorisk verdi, kan de nedlegges etter følgende retningslinjer:

Vedtak om nedleggelse av en kirke må etter vårt forslag vedtas to ganger i menighetsrådet og fellesrådet. Vedtakene må skje over to menighets/fellesrådsperioder.. er det vedtatt to ganger i fellesråd, sendes saken til bispedømmerrådet for endelig behandling. Ved eventuelt salg bør andre kristne kirkesamfunn forespørres aller først slik at kirken som kirke kan fortsette. Andre viktige hensyn som må gjøres er kunnskap om bygd- og byutvikling slik at menighetsrådet har en tilfredsstillende oversikt over befolkningsgrunnlaget 30-50 år fram i tid. Dette kan ha avgjørende betydning for utfallet.

Bergen kirkelig fellesråd «vil anbefale at Kirkerådet i samarbeid med bl.a. Kulturdepartementet kommer tilbake med en egen utredning om nedleggelse, utleie og salg av kirker.»

Voss kyrkjelege fellesråd skriver at:

Kommunikasjon er lettare enn før og det er sjeldan at lengre avstandar er reelle argument for ikkje å koma til kyrkja. Akkurat som skule og andre institusjonar er kyrkja viktig i nærområdet, evt i samarbeid med bedehus. Målsettinga bør vera å ha kyrkjerom i den storkeik og den geografiske plasseringa som møter flest frå kyrkjelyden og som er slik tilrettelagt at brukarar i alle aldrar kan få noko av sin aktivitet. Det betyr at lokala bør ha ulike tekniske og liturgiske element.

Hamar biskop påpeker at «ved salg av kirke vil også spørsmål rundt avvigsling, bruk av salgsinntekter og liknende forhold måtte diskuteres».

Klepp kyrkjelege fellesråd påpeker at «ved eventuell nedleggelse av kirke er det også behov for å vurdere nærmere disponering av kirkens inventar og verdier for øvrig».

Tunsberg bispedømmeråd peker på kirker som er omgitt av en gravplass:

Kirker som er omgitt av en gravplass: selv om kirkebygningen har en karakter som gjør at forutsetningene ligger til rette for å selge den på det åpne marked, som en bolig for eksempel, vanskeliggjøres dette av gravplassen. Lite ønskelig at gravplassen vil kunne oppleves som ”privat område” og sikre gravplassens “orden og verdighet” (§3 I gravferdsloven).

Regelverket er imidlertid ikke utfyllende nok når det kommer til spørsmål om nedleggelse og salg av kirkebygg, og kanskje særlig når kirkebygg tas ut av bruk i soknet, men fortsatt skal forvaltes av kirkelig fellesråd. Det bes om at Kirkerådet foretar en grundigere gjennomgang av de ulike elementene.

Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop

...ber om at det må innføres en liturgi for avvikling av den kirkelige driften. For eksempel en takkebønn for det gode som har skjedd i bygningen den tid huset har fungert som kirke. De ber også om at kirkegårdens og kirketomtens status må utredes nærmere i forbindelse med utleie eller salg av kirken.

Konklusjoner til høringsspørsmål 8:

a: Høringen gir enstemmig tilslutning til at det i et fremtidig regelverk bør være mulig å leie ut et kirkebygg på lengre basis enn dagens regelverk gir adgang til. Kirkerådet vil støtte dette i et fremtidig regelverk.

b: Høringsinstansene svarer ja til en godkjenningsordning ved langtidsutleie av en kirke, men da til et annet kirkesamfunn eller kirke eller noe som relaterer seg til den tidligere bruk. Når det gjelder hvilket organ som skal godkjenne utleie varierer svarene mellom biskop og bispedømmeråd. Kirkerådet konkluderer ikke om dette før ny kirkeordning er nærmere avklart.

c: De fleste mener at myndigheten til å nedlegge eller avhende kirker bør ligge på et så høyt nivå som mulig. Ettersom dette har ligget til departementet, bør den i fremtiden ligge hos Kirkerådet (eller det kirkelige organ som overtar departementets oppgave på dette området). Men enkelte instanser mener at selv om det er

departementet som godkjenner nye kirker, så kan biskopen vedta å legge ned i kraft av biskopens rett å forordne gudstjenester. *Kirkerådet* konkluderer ikke om dette før ny kirkeordning er nærmere avklart.

d: Høringen viser bred tilslutning til *de sju vurderingstemaene* som er foreslått til prosessen før en eventuelt vedtar å nedlegge eller avhende en kirke. *Kirkerådet* anbefaler disse vurderingstemaene.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Kirkebyggøringen vil kreve et betydelig arbeid framover i Kirkerådet i forbindelse med overdragelsen av kirkelig myndighet fra departementet til Kirkerådet. Kirkerådet fikk i 2008 overført kirkebyggkonsulentstillingen fra departementet, men fortsatt ligger myndigheten til godkjenning av nye kirker hos departementet. Det legges til grunn at denne myndigheten overføres til Kirkerådet, noe som også høringen tematiserer. Om stillinger overføres til kirkens organer ved en slik overføring, vites ennå ikke.

I forbindelse med ny kirkeordning vil forvaltningen av kirkebygg kreve betydelige ressurser fremover, både personellmessig og økonomisk. Hele økonomien for bevaring av eksisterende kirkebygg og bygging av nye kirker er det knyttet mange spørsmål til og dette må utredes og klargjøres. Det er derfor vanskelig å si hva dette vil medføre av administrative og økonomiske konsekvenser for Kirkerådet, bsipedømmeråd, fellesråd og menighetsråd mm.

Kirkebyggøringen, som omfatter både prinsippene for kirkebygg og tre regelverk, krever videre oppfølging i form av vedtak i Kirkemøtet 2015 og kunngjøring av innholdet i disse. Det vil også være behov for kurs om en rekke av de temaer som høringen inneholder.